

III- TERCEIRO CURSO ESO: CIENCIAS SOCIAIS, XEOGRAFÍA E HISTORIA.

3.1 Contribución da materia ás competencias básicas. Xeneralidades.

A materia que se imparte no 3º Curso de ESO, Xeografía, ten a particularidade de engadir ó carácter instructivo propio de cada materia, o carácter contextualizador, axudando a centrar información dentro dunha perspectiva socioeconómica global.

A materia de Xeografía xoga un papel moi importante no desenvolvemento da **Competencia de Comunicación lingüística**. A lingua é o principal instrumento para organizar o pensamento, para aprender e para explicar. Co discurso é posible describir, narrar, disertar e argumentar, etc.

Pero ademais as propias materias de Xeografía e Historia teñen a súa propia linguaxe técnica, con termos e expresións que lle son específicos –relevo, chaira, precipitación, civilización, aristocracia, sistema feudal, etc., por exemplo-, que é preciso utilizar para aplicar os principios de pertinencia e precisión. Por iso o profesorado prestará especial atención ó uso correcto e preciso, tanto dunha linguaxe apropiada, como duns termos técnicos elementais propios do noso saber, con fin de que a linguaxe oral e escrita cumpra o seu papel de *“instrumento de comunicación oral e escrita, de representación, interpretación e comprensión da realidade, de construción e comunicación do coñecemento...”*, e se converta en ferramenta de comprensión e representación da realidade.

Buscamos, en definitiva, tamén na nosa disciplina, que o alumno se achegue ó dominio das habilidades de ler e escribir diferentes tipos de textos cada vez máis complexos e que resultan fundamentais como elementos de información social e histórica. Trátase de ser capaces de expoñer clara e sistematicamente as ideas, argumentando con rigor e precisión.

Na **Competencia no coñecemento e a interacción co mundo físico** a contribución da materia de Xeografía é tamén relevante e permite relacións interdisciplinares e incluso de complementariedade con outras materias como as Ciencias Naturais. Neste sentido cumpre recordar que a Xeografía –e as súas diferentes ramas- ten por obxecto o estudo das interrelacións entre home e medio físico no que se desenvolve. Por esas razóns os contidos de orde xeográfica permitirán *“a comprensión de sucesos, a predicción de consecuencias e a actividade dirixida á mellora e preservación das condicións de vida propia, das demais persoas e do resto dos seres vivos”*.

Así os contidos e métodos da Xeografía permitirá a adecuada percepción do espazo físico en que se desenvolven a vida e a actividade humana, tanto a grande escala, como no contorno inmediato, e as interaccións entre home e espazo derivadas dos asentamentos humanos, actividades económicas e as modificacións introducidas polo home e as paisaxes resultantes.

En definitiva, interactuar co mundo físico, tanto no que ten de espazo natural como na medida en que o transforma a acción humana, é un aspecto esencial no coñecemento social, en canto permite comprender mellor o que sucede, as consecuencias dun proceso determinado e as condicións de vida de homes e mulleres, que son os suxeitos dos asuntos sociais.

Contribúese á adquisición desta competencia na medida en que se asegure que a dimensión espacial impregne a aprendizaxe dos contidos xeográficos, adquirindo particular importancia o desenvolvemento de procedementos de orientación, localización, observación e interpretación de espazos, paisaxes e

a súa representación cartográfica.

A materia de Xeografía resulta tamén fundamental para o desenvolvemento da **Competencia social e cidadá**, posto que facilita as relacións dentro dun modelo de sociedade cada vez máis plural, e así mesmo a comprensión da realidade social.

É ben coñecido o papel que as ciencias sociais, e xa que logo tamén a Xeografía, xogaron na conformación das identidades sociais e territoriais. Na medida en que constrúen as categorías de tempo e espacio social permiten a construción de tempo e espacio persoal no alumnado. Pero, para que estas categorías se traduzan no desenvolvemento dunha competencia social democrática e posibiliten unha interacción responsable co medio, teñen que incorporar a visión de que o mundo en que vivimos é froito das decisións que tomaron os nosos antepasados máis ou menos libremente. Esta visión permitiralle ao alumnado adquirir a conciencia de que o futuro está condicionado polas nosas decisións e actuacións, e adoptar, polo tanto, unha posición comprometida e responsable ante este.

A **Competencia cultural** supón apreciar, comprender e valorar o patrimonio natural e as diferentes manifestacións culturais que teñen deixado pegada nas paisaxes actuais, utilízalas para o enriquecemento persoal e estímolas como elementos do patrimonio de que dispoñemos e que resulta necesario preservar. No mundo actual é innegable a importancia que ten a **Competencia no tratamento da información e a competencia dixital** para a comprensión dos fenómenos de interese xeográfico. Poder contar con certas habilidades para buscar, obter, procesar e comunicar a información e transfórmala en coñecemento. As TICs resultan instrumentos imprescindibles na sociedade da información en que vivimos, aumentan as posibilidades de comunicación e axilizan os intercambios, mesmo poden propiciar formas de traballo cooperativo que abarquen espazos cada vez máis amplos, que son precisamente os que interesa coñecer desde esta materia.

A **Competencia para aprender a aprender** supón iniciarse na aprendizaxe e continuála dun xeito autónomo. Do que se trata é de ter ferramentas que faciliten a aprendizaxe e de atopar repostas que se correspondan cun coñecemento racional, asumindo que poden ser diversas e que é posible atopalas desde distintas perspectivas metodolóxicas.

Para asumir esta competencia é preciso tamén coñecer o que se sabe e o que queda por aprender, orientando os procesos de aprendizaxe ata as nosas capacidades. Noutras palabras, trátase de coñecer as propias potencialidades e as propias carencias.

3.2 Obxectivos didácticos xerais da materia.

3.2.1 Desenvolver a capacidade crítica e a creatividade dos alumnos mediante o fomento do procesamento autónomo da información, evitando as meras repeticións de coñecementos elaborados previamente.

3.2.2 Fomentar a capacidade de relacionar, de ir mais aló dunha simple acumulación memorística de información: relacionala multicausalmente, sintetizala, seleccionala, reelaborala, comprender os problemas estruturalmente e non de xeito illado, é dicir, como realidades orgánicas interdependentes.

Tratar de inculcar a idea de que os espazos -rexións- xeográficos son o resultado de variados condicionantes permanentemente interrelacionados que

impón a Natureza, pero sobre todo, son fundamentalmente creacións de diversas sociedades portadoras de técnicas, tradicións, organizacións sociais, políticas, culturais, etc., propias, de aí a importancia das capacidades de relacionar, por outra parte tan pertinentes á propia natureza da materia da Xeografía.

3.2.3 Dotar ós alumnos das destrezas metodolóxicas básicas para poder abordar a realización das prácticas oportunas a partir de mapas, gráficos, táboas estatísticas, fotografías, diapositivas, e demais documentos propios desta disciplina, que complementen os coñecementos teóricos impartidos na aula.

3.2.4 Obter, comprender e relacionar información verbal, escrita, gráfica, icónica, estatística e cartográfica procedente de fontes diversas, incluídas as que corresponden ao contorno físico e social, aos medios de comunicación e as tecnoloxías da información. Aprender a trátala de xeito autónomo e crítico de acordo co fin perseguido, e comunícala aos demais de maneira organizada e intelixible.

Para eso será necesario instruír ós alumnos nas destrezas metodolóxicas básicas para poder abordar a realización das prácticas con mapas, gráficos, táboas estatísticas, fotografías, diapositivas, e demais documentos propios da Xeografía, que complementen os coñecementos teóricos impartidos na aula.

3.2.5 Fomentar o desenvolvemento da capacidade de expresión: insistiremos no aprendizaxe e na utilización sistemática dun vocabulario básico propio da Xeografía e dun aparato conceptual -propios da linguaxe dos xeógrafos- que permita unha expresión rigorosa das ideas, e que se incorporará correctamente a comunicacións escritas, orais e mesmo a conversas espontáneas, e insistiremos tamén na importancia da lectura na consecución deste obxectivo. Neste sentido poñeremos especial empeño en evitar algo, desafortunadamente tan frecuente, como que os alumnos entendan pero logo non sexan capaces de expresar o que saben, de dar saída a esa comprensión previa.

3.2.6 Fomentar o desenvolvemento dunha serie de valores humanos: respecto como necesidade para a convivencia, apertura ó diálogo e ó intercambio, a cooperación e o apoio mutuo -a pesar de estar inmersos nunha sociedade competitiva-, a curiosidade e o interese polo saber para ser máis libres, etc.

3.2.7 Identificar os procesos e mecanismos básicos que rexen a realidade social e as interrelacións entre os feitos políticos, económicos, sociais e culturais, utilizando este coñecemento para comprender o pasado e as sociedades actuais; asumir que estas son o resultado de longos procesos de cambio e dunha pluralidade de causas, e, o papel que xogan nelas os homes e as mulleres e, así mesmo, analizar os problemas máis relevantes que se deducen dese estudo.

3.2.8 Fomentar e planificar a realización de actividades en equipo, ponderando as distintas aportacións dos compoñentes do grupo, inducendo a os seus membros a establecer normas de funcionamento, apoiando con nosos consellos o traballo en común, e tamén respectando as normas e acordos de grupo.

3.2.9 Promover o sentimento de pertenza á comunidade galega, e ás outras entidades políticas, sociais e culturais nas que se integra, e comprender a singularidade do patrimonio natural, cultural e lingüístico galego, participando activamente na súa conservación e mellora.

3.2.10 Identificar, localizar e analizar, a diferentes escalas, as características do

medio físico e as interaccións que os grupos sociais establecen con el na utilización do espacio e dos seus recursos, valorando as consecuencias de tipo económico, social, político e ambiental destas.

3.2.11 Identificar, localizar e comprender as características básicas da diversidade xeográfica do mundo, das grandes áreas xeoconómicas e os trazos físicos e humanos de Europa, España e Galicia.

3.2.12 Comprender e identificar as novas necesidades sociais que se produciron a partir da revolución industrial e a maneira en que inflúen na organización das paisaxes rurais e urbanas.

3.2.13 Procurar a comprensión da realidade social galega actual como unha realidade dinámica e cambiante que se constrúe continuamente en contacto con outras sociedades e culturas. Asumir a necesidade de ordenación do territorio desde criterios sustentables, respectando o patrimonio natural e construído e recollendo, así mesmo, o panorama futuro que pode ofrecerse tras a análise destes presupostos.

3.3 Contidos e Temporalización.

Iª Avaliación: se desenvolverá entre os meses de Setembro e Decembro (35 sesións de clase) e incluírá os contidos da Avaliación Inicial previa, e a *Unidade Didáctica 1*

Avaliación Inicial.

Indagación e avaliación inicial sobre os coñecementos que o alumnado ten sobre a xeografía en xeral: planeta Terra, cartografía e localización xeográfica, o relevo, climatoloxía, demografía, economía, ...

Unidade Didáctica 1: A Xeografía Física .

O planeta Terra: localización xeográfica. Océanos e continentes.

O relevo terrestre: orixe do modelado. Formas principais: chairas, montañas, mesetas e depresións. Principais unidades do relevo terrestre.

O tempo e o clima. Elementos: presión atmosférica, temperaturas e precipitacións. Factores. Tipos de climas e características. Elaboración, análise e interpretación dos climogramas. O cambio climático.

A Biosfera. A vexetación da terra. Comentario de ilustracións sobre os distintos tipos de vexetación. As augas interiores e os cinco océanos da Terra.

A Xeografía Física de Europa, España e Galicia.

Europa:

O medio Físico. Principais trazos do relevo.

O clima: tipos e trazos principais.

A vexetación e as augas.

España:

O Medio Físico. Situación, extensión e territorios. As unidades do relevo peninsular, insular e costeiro.

O clima: tipos de climas e trazos principais.

As augas: vertentes hidrográficas españolas.

Galicia:

O medio físico. Trazos principais do medio físico: relevo, clima e ríos galegos.

IIª Avaliación: se desenvolverá entre os meses de Xaneiro e Abril(35 sesións) , e incluíra as *Unidades Didácticas* 2 e 3 .

Unidade Didáctica 2: A demografía. A cidade.

Conceptos básicos de demografía.

Movimentos naturais e migratorios.

Distribución da poboación.

Principais problemas da poboación mundial e a súa relación co desenvolvemento económico.

A vila e a cidade coma resultado da relación entre variables xeográficas e naturais, económicas, sociais, históricas e demográficas. O caso da Pobra do Caramiñal.

Unidade Didáctica 3: A Actividade Económica.

A Actividade Económica.

Clasificación de necesidades básicas e non básicas. Bens e servizos.

Os Axentes Económicos. Empresas, consumidores e Estado.

Factores produtivos: recursos naturais, traballo, capital e tecnoloxía.

Os sistemas económicos. O sistema socialista ou de economía planificada. O sistema capitalista ou de economía de mercado.

A Economía de mercado. Elementos básicos da economía de mercado: oferta, demanda e intervención do Estado na economía. A lei da oferta e da demanda.

As empresas. Tipos de empresas. As multinacionais.

Os sectores económicos.

Actividade agraria. Espazo rural e agrario. Paisaxes agrarias. Factores da actividade agraria. Elementos da paisaxe agraria: parcelas, usos agrícolas, usos gandeiros, usos forestais (os incendios), poboamento rural. Paisaxes agrarias tradicionais e evolucionadas.

Actividade pesqueira. Tipos. Problemas. Acuicultura.

O sector secundario. Materias primas e fontes de enerxía.

Actividade industrial. Industria artesanal e moderna. Tipos de industria: de base, de equipo, de uso e consumo. Distribución mundial da industria.

Os servizos: transporte, actividade comercial, turismo, servizos financeiros, turismo, servizos sociais.

As actividades económicas no mundo. España e Galicia.

Desenvolvemento económico e sustentabilidade. Recursos, consumo, problemas ambientais e desenvolvemento humano.

IIIª Avaliación : se desenvolverá entre os meses de Abril e Xuño (25 sesións) e incluíra as *Unidades Didácticas* 4 e 5.

Unidade Didáctica 4: Globalización e Desenvolvemento desigual.

Interdependencia e globalización. Movimentos antiglobalización.

Desenvolvemento humano desigual: indicadores e evolución recente. As diferencias no desenvolvemento. As relacións centro-periferia. Políticas e

organismos de cooperación.

Tendencias, causas e consecuencias dos grandes desprazamentos de poboación no mundo actual. As políticas de control da inmigración.

Análise da situación en Galicia, en España e en Europa.

Unidade Didáctica 5: Organización política e espazo xeográfico.

A organización política das sociedades.

Diferentes tipos de réximes políticos. Identificación dos principios e institucións dos réximes democráticos e as dificultades da súa implantación en Latinoamérica, Asia e África. Os sistemas autoritarios. As relacións entre estados. A ONU.

O mapa político actual. Países e capitais.

O espazo xeográfico europeo.

A Formación da UE: etapas e países ata os 27 actuais Organización política e administrativa da Unión Europea. Funcionamento das institucións. A política rexional europea. A condición periférica de Galicia e repercusión das políticas europeas. A eurrrexión atlántica Galicia-Norte de Portugal.

O proceso de configuración territorial do Estado español.

A organización política, administrativa e territorial de España. As Provincias. As Comunidades Autónomas e as súas capitais. Institucións estatais e autonómicas. Diversidade xeográfica e desequilibrios rexionais.

A Organización Política e Territorial de Galicia.

Aldeas, parroquias, vilas e áreas urbanas. Comarcas e parroquias. Os desequilibrios espaciais. As Institucións galegas e as súas funcións.

As grandes áreas xeopolíticas e xoeconómicas.

Localización e caracterización dos grandes ámbitos xeopolíticos, económicos e culturais do mundo. Potencias mundiais e rexionais. *As áreas dependentes.*

3.4 Competencias Básicas e Criterios para avalialas por Unidade Didáctica.

Unidade Didáctica 1: A Xeografía Física.

Competencias Básicas

Coñecemento e interacción co mundo físico

- Comunicar ós demais as influencias dos elementos físicos, climatolóxicos, biolóxicos ou hidrográficos na vida vexetal, animal e humana, así coma as consecuencias dos posibles cambios neses elementos.

Comprender o espazo físico europeo, español e galego a partir da localización nun mapa de unidades do relevo.

Autonomía e iniciativa persoal

- Investigar sobre determinados aspectos do cambio climático e expoñelo nun pequeno traballo.

Comunicación lingüística

- Definir conceptos xeográficos esenciais.

- Adquirir e usar vocabulario xeográfico específico.

Tratamento da información e competencia dixital

- Elaborar en grupo unha pequena investigación en forma de webquest.

Aprender a aprender

- Usar estratexias para organizar, memorizar e recuperar a información

Competencia matemática

- Elaborar e interpretar climogramas.

Criterios e actividades de Avaliación:

- Coñece a orixe do relevo e os axentes externos que o modelan.
- Recoñece, as distintas formas do relevo terrestre.
- Define os conceptos de tempo e clima.
- Diferencia os climas da Terra e explica climogramas representativos.
- Distingue as formacións vexetais da Terra e recoñece imaxes representativas de cada unha.
- Sabe distinguir as diferentes augas da Terra.
- Coñece a situación e extensión de Europa, e diferencia as principais unidades do seu relevo.
- Comprende a variedade climática e de vexetación do continente europeo e cita e localiza os principais ríos e mares que o rodean.
- Localiza a Península Ibérica, e comprende a diversidade do relevo español.
- Diferencia os elementos e os factores do clima e a súa variedades climática e de vexetación.
- Saca conclusións sobre os ríos españois e pon exemplos.
- Comprende os trazos básicos do medio físico de Galicia: relevo, clima, vexetación e augas.

Unidade Didáctica 2. A Demografía. A cidade.

Competencias Básicas

Coñecemento e interacción co mundo físico

- Coñecer o mapa da vila Da Pobra do C., interpretalo e orientarsae espacialmente con el.

Autonomía e iniciativa persoal

- Investigar aspectos urbanos da vila a través da comunicación cos seus avós e coa recollida de información gráfica.

Comunicación lingüística

- Definir conceptos xeográficos esenciais.
- Adquirir e usar vocabulario xeográfico específico.

Tratamento da información e competencia dixital

- Organizar a información recollida e presentala de xeito dixital e informatizado.

Aprender a aprender

- Elaborar un traballo coa información recopilada.

Competencia matemática

- Calcular distancias na elaboración de rutas pola vila.
- Realiza correctamente cálculos de taxas de poboación (natalidade, mortalidade, ...)

Criterios e actividades de Avaliación:

- Coñece e usa correctamente o vocabulario propio do tema.
- Relaciona conceptos do tema coa realidade socioeconómica mundial.
- Constrúe e fai un sinxelo comentario de pirámides de poboación.
- Localiza nun mapa a distribución demográfica mundial, coñecendo as zonas máis e menos poboadas.

- Coñece os aspectos básicos da trama urbana da Pobra do Caramiñal e relacionaos cos aspectos histórico e socio-económico.

Unidade Didáctica 3: A Actividade Económica

Competencias Básicas

- Comunicación lingüística

- Adquirir vocabulario específico.
- Explicar con argumentos e ideas.

- Tratamento da información e competencia dixital

- Comprender informacións gráficas, relacionadas coa actividade económica.
- Búsqueda e interpretación de gráficas e datos sobre e actividade económica na rede.

- Social e cidadá

- Comprender a realidade económico-social máis próxima, como o estado de benestar.

- Aprender a aprender

- Organizar e asumir a información, como a síntese.

- Autonomía e iniciativa persoal

- Tomar medidas a partir do coñecemento da propia pegada ecolóxica.

Criterios de Avaliación:

- Comprende e explica conceptos relacionados coa actividade económica e os recursos e bens económicos.
- Relaciona os termos produción e consumo cos distintos axentes económicos.
- Discrimina os sistemas de economía planificada e de mercado, e explica o funcionamento da economía de mercado.
- Saca conclusións sobre a variada tipoloxía empresarial, e pon exemplos concretos de concentración empresarial.
- Diferencia os mercados laborais primario e secundario, e define conceptos relacionados coas condicións laborais.
- Comprende a globalización da economía e as súas consecuencias.
- Recoñece as actividades económicas do sector primario e diferencia conceptos esenciais.
- Saca conclusións sobre os condicionantes físicos e humanos que inflúen na actividade agraria.
- Identifica os trazos característicos das paisaxes agrarias tradicionais.
- Diferencia as paisaxes agrarias evolucionadas e explica modelos significativos
- Coñece os tipos de pesca e os problemas dos caladoiros
- Coñece os conceptos de materia prima e fonte de enerxía, e diferencia os seus principais tipos.
- Distingue as vantaxes, os inconvenientes e os principais aproveitamentos das fontes de enerxías tradicionais.
- Explica as fontes de enerxía alternativas, sinalando as súas vantaxes e inconvenientes.
- Identifica os caracteres diferenciais das industrias artesanal e moderna.
- Coñece as paisaxes industriais actuais.
- Identifica e localiza a distribución mundial da industria.
- Identifica as actividades do sector terciario.
- Comprende conceptos básicos relacionados cos sistemas de transporte, e os

inconvenientes do transporte por estrada e por ferrocarril.

- Coñece os avances das comunicacións e as diferencias existentes entre os países da Terra.
- Identifica os conceptos de comercio e mercado e diferencia os tipos de mercado e de comercio interior.
- Explica o comercio exterior, as súas características actuais e as súas áreas representativas.
- Comprende os tipos de turismo e localiza os principais espazos turísticos da Terra
- Diferencia os servizos financeiros e sociais.
- *Coñece os aspectos básicos da actividade económica e Europa, España e Galicia.*

Unidade Didáctica 4: Globalización e Desenvolvemento desigual.

Competencias Básicas

- **Coñecemento e interacción co mundo físico**
- Localizar nun mapamundi os países desenvolvidos e subdesenvolvidos.
- **Matemática**
- Calcular un gráfico sobre o traballo infantil
- **Comunicación lingüística**
- Definir conceptos sobre a globalización.
- **Tratamento da información e competencia dixital**
- Buscar información sobre a os escravos do mundo do S XXI
- **Social e cidadá**
- Mostrar a adquisición da capacidade de empatía cos desfavorecidos
- **Aprender a aprender**
- Desenvolver estratexias para organizar a información
- **Autonomía e iniciativa persoal**
- Tomar iniciativas para axudar os máis desfavorecidos

Criterios de Avaliación

- Explica as causas da globalización económica
- Contrapón os caracteres dos países ricos e pobres, utiliza indicadores de desenvolvemento e explica as causas internas e externas da desigualdade.
- Diferencia os trazos definitorios dos países do Norte e dos países do Sur
- Localiza nun mapamundi os espazos centrais, semiperiféricos e periféricos e cita países representativos de cada área.
- Coñece e explica os desprazamentos de poboación no mundo actual e as súas consecuencias.
- Coñece os obxectivos de Desenvolvemento do Milenio.

Unidade Didáctica 5: Organización política e espazo xeográfico.

Competencias Básicas

- **Coñecemento e interacción co mundo físico.**
- Situar nun mapa de España as provincias, as comunidades e as capitais autonómicas.
- Localizar nun mapa os 27 estados da UE e as súas capitais.
- Localiza nun mapamundi potencias mundiais.
- Utiliza o atlas para situar países nun mapa.

-Coñecer o espacio onde se localizan as áreas de pobreza.

- **Matemática.**

- Realizar cronoloxías coas datas dos tratados fundacionais da UE.
- Explicar distribucións a partir da análise de gráficos de barras.

- **Comunicación lingüística**

- Adquirir e utilizar vocabulario específico.
- Definir conceptos utilizando vocabulario específico.
- Adquirir vocabulario específico a partir da definición conceptual.

- **Tratamento da información e competencia dixital.**

- Obter informacións de fontes escritas e gráficas.
- Utilización das TIC para acceder as novas informacións.
- Buscar en internet información sobre as guerras en curso no mundo e localizalas xeograficamente.

- **Social e cidadá**

- Comprender características da sociedade actual.
- Avaliar informacións periodísticas de actualidade sobre o tema e emitir unha opinión.
- Comprender a realidade social a partir da súa pluralidade.

- **Aprender a aprender**

- Aplicar razoamentos e busca explicacións da información proporcionada por fontes escritas.
- Completar un cadro resumo sobre as consecuencias do desenvolvemento.
- Buscar explicacións multicausais ás situacións de pobreza.

- **Autonomía e iniciativa persoal.**

- Facer pequenos dossiers sobre guerras, pobos indíxenas e sobre a diversidade no mundo actual.

Criterios de Avaliación

- Define o concepto de Estado, e diferencia os poderes lexislativo, executivo e xudicial.
- Diferencia entre monarquía e república, e distingue as principais formas de goberno.
- Infire a importancia da ONU como organismos internacional, e explica os seus principios, obxectivos e órganos.
- Distingue as principais institucións da UE e explica as súas funcións.
- Explica as institucións do Estado español, e interpreta a organización territorial en municipios, provincias e comunidades autónomas.
- Resume a organización política e territorial de España.
- Coñece as institucións de Galicia.
- Diferencia e localiza as grandes potencias mundiais, as potencias rexionais e as áreas dependentes
- Coñece as zonas das áreas dependentes e as características que as diferencian (sociais, culturais, económicas,...) .

3.5 Criterios Xerais de avaliación.

1. Comprender os trazos básicos do medio físico: Europa, España, Galicia.

Con este criterio preténdese avaliar se coñecen conceptos básicos sobre a Xeografía Física e aplícalos a Europa, España e Galicia.

2. Identificar os principais axentes e institucións económicas así como as funcións que desempeñan no marco dunha economía cada vez máis interdependente, e aplicar este coñecemento á análise e valoración crítica dalgunhas realidades actuais.

Con este criterio preténdese avaliar se os alumnos coñecen o funcionamento básico da economía e se dispoñen, polo tanto, das claves imprescindibles para analizar algúns dos feitos e problemas que lles afectan a eles ou as súas familias (inflación, custo da vida, mercado laboral, consumo, etc.) ou que caracterizan a actual globalización da economía.

3. Caracterizar os principais sistemas de explotación agraria e pesqueira existentes no mundo, e as paisaxes a que dan lugar, localizando algúns exemplos representativos destes, e utilizar esa caracterización para analizar algúns problemas do campo e da pesca españois e galegos, identificando as súas orixes históricas.

Avaliarase se o alumnado sabe recoñecer os trazos dos principais sistemas agrarios e as súas paisaxes, así como as transformacións técnicas e socioeconómicas do mundo rural. Tamén comprobar se utilizan estes conceptos ao analizar os problemas máis destacados do mundo agrario actual, en particular o galego. Igualmente, se son quen de analizar os principais problemas vinculados á actividade pesqueira.

4. Comprender e describir as transformacións que nos campos das tecnoloxías, da organización empresarial e da localización se están producindo nas actividades, espazos e paisaxes industriais, localizando e caracterizando os principais centros de produción no mundo, España e Galicia, e analizando as relacións de intercambio desigual.

Trátase de avaliar se as alumnas e os alumnos coñecen os principais tipos de industrias, se identifican as actuais formas de produción e as novas paisaxes industriais e se localizan as zonas produtoras máis destacadas, comprendendo os factores que explican tal distribución. Igualmente, se os alumnos recoñecen as correntes de intercambio que xeran a produción e o consumo, nun contexto de relacións desiguais, analizando a situación actual da industria galega.

5. Identificar o desenvolvemento e a transformación recente das actividades terciarias, para entender os cambios que se están producindo tanto nas relacións económicas como sociais, e analizar as súas diversas repercusións espaciais, en particular no ámbito galego.

Con este criterio trátase de avaliar que se coñece o progresivo proceso de terciarización da economía actual, así como o papel que teñen os transportes e as comunicacións no artellamento do espazo, utilizando este coñecemento para explicar a extensión de novas formas e procesos urbanos a partir da análise da realidade galega.

6. Describir algún caso, con preferencia do ámbito galego, que mostre as consecuencias ambientais das actividades económicas e os comportamentos individuais e colectivos, recoñecendo as formas de desenvolvemento sustentable e ofrecendo algún exemplo de medidas correctoras, así como de acordos e políticas para frear a deterioración do ambiente.

Trátase de comprobar se o alumnado toma conciencia dos problemas que a ocupación e explotación do espazo pode xerar. Igualmente, que coñece posturas e políticas de defensa do ambiente, suxerindo actuacións e medidas concretas que melloren a calidade ambiental e colaboren na busca dun desenvolvemento sustentable.

7. Identificar e localizar os principais países e áreas xeoeconómicas e culturais do mundo, os estados europeos, e as comunidades autónomas de España, coñecendo a estrutura da Unión Europea e a organización político-administrativa e territorial galega e española.

Preténdese avaliar o grao de comprensión da realidade político-territorial como unha consunción ao longo do tempo, localizando os estados europeos, os grandes países e áreas xeoeconómicas do mundo, e as comunidades autónomas españolas. Tamén a capacidade de analizar a situación de Galicia en Europa, valorando as repercusións das políticas comunitarias e as posibilidades de cooperación para superar as desvantaxes dunha posición excéntrica.

8. Comprender os trazos xeográficos comúns e diversos que caracterizan o territorio español e galego, e explicar as causas da súa diferente organización e os contrastes internos a partir do papel dos principais centros e eixes de actividade económica e de comunicación, en canto vertebradores do espazo.

Trátase de avaliar a comprensión da organización espacial nestes dous ámbitos, integrando o medio físico, a ocupación humana do territorio e a actividade económica, para explicar os contrastes e desequilibrios internos, analizando a súa natureza, causas, consecuencias e interrelacións.

9. Analizar indicadores socioeconómicos de diferentes países para comprender os conceptos de desenvolvemento humano e de estado de benestar, e recoñecer desequilibrios na súa distribución e a dos recursos, explicando algunhas das súas causas e consecuencias, e amosando sensibilidade ante as desigualdades.

Avaliarase se os alumnos comprenden a información estatística, expoñendo as súas conclusións, identificando diferencias no grao de desenvolvemento e benestar entre países e dentro deles. Ademais, se deducen consecuencias, amosando rexeitamento cara as desigualdades, e valorando de xeito crítico o papel que desempeñan organismos e institucións na loita contra elas.

10. Analizar algún exemplo representativo das tendencias migratorias na actualidade, identificando as súas causas e relacionándoas co proceso de globalización, así como as consecuencias para os países receptores e emisores, e manifestando actitudes de solidariedade no axuízamento deste fenómeno.

Preténdese avaliar que se saben utilizar os coñecementos sobre as tendencias do crecemento demográfico e de desenvolvemento económico -en particular a división mundial do traballo- para explicar os fluxos migratorios predominantes. Valorarase a capacidade para emitir un xuízo razoado desde o respecto pola diversidade cultural e o rexeitamento das situacións de explotación e dos comportamentos xenófobos e racistas.

11. Diferenciar e localiza-las grandes potencias mundiais, rexionais e as áreas dependentes e sacar conclusións sobre as causas e as consecuencias desta situación.

Preténdese avaliar o coñecemento sobre estas situacións que provocan unha gran desigualdade en tódolos ámbitos creando un marco de dependencia que a

día de hoxe está moi lonxe de erradicarse. Tamén a concienciación da necesidade de cambio destas situacións.

12. Utilizar fontes diversas para obter, relacionar e procesar información sobre feitos sociais e comunicar as conclusións de forma organizada e intelixible, empregando para isto as posibilidades que ofrecen as TIC.

Avalíase o manexo correcto dos instrumentos gráficos e cartográficos. Trátase de comprobar si se utilizan as posibilidades que proporcionan as ferramentas informáticas básicas.

13. Participar en debates sobre cuestións de actualidade próximas á vida do alumnado, argumentando as propias opinións e manifestando actitudes de solidariedade.

Con este criterio preténdese comprobar a sensibilidade ante problemas do mundo actual, tales como a existencia de situacións de racismo, sexismo, deterioración ambiental, actitudes consumistas,... Por outra banda, avaliar o uso axeitado da linguaxe oral e da argumentación, así como a aceptación das normas que rexen o diálogo e a intervención en grupo.

3.6 Contidos mínimos esixibles.

*- O espazo físico: o medio natural.

Relevo terrestre. Tempo e clima. Características e elementos. Zonas climáticas.

A biosfera.

O medio físico de Europa, España e Galicia.

*Imprescindible a localización das principais referencias de xeografía física: relevo climas, ríos e paisaxes.

*-Xeografía económica.

A actividade económica. Axentes e sistemas económicos. A economía de mercado.

As actividades agrarias e as transformacións do mundo rural. A actividade pesqueira.

A actividade industrial. Materias primas. Fontes de enerxía . Paisaxes industriais.

As actividades terciarias: diversidade e importancia dos servizos na economía actual.

Localización, caracterización e dinamismo dos principais eixes da actividade económica en Europa, España, e territorio galego.

O impacto da actividade económica: riscos e problemas ambientais.

*O espazo mundo e os problemas globais na actualidade.

Organización política das sociedades. Tipos de Estado. Organización política de UE.

Organización política e territorial de España e Galicia.

Interdependencia e globalización. Desenvolvemento desigual.

As migracións: causas e consecuencias.

Os grandes ámbitos xoeconómicos. As potencias mundiais.

Os grandes ámbitos xoeconómicos. As áreas dependentes.

3.7 Criterios de cualificación

Os criterios de cualificación na materia de Xeografía de 3º de ESO son os seguintes:

- 1 Os contidos conceptuais e o rigor na expresión conceptual se avalían mediante exames convencionais, e computan un 70% nas notas das tres avaliacións e da nota final.
- 2 Os contidos procedimentais se avalían mediante traballos complementarios (de levalos a cabo) e computan un 20% nas notas das tres avaliacións e da nota final.
- 3 Os contidos actitudinais se avalían mediante debates, intervencións dos alumnos nas tarefas de clase, etc. no día a día na aula, e computan un 10% nas notas das tres avaliacións e na nota final.

No caso de que nalgunha avaliación nos se leven a cabo traballos complementarios , os exames computarán un 80% da nota e as tarefas de clase, actitude do alumno, ... un 20%.

3.8 Procedementos e instrumentos de avaliación.

As actividades ou instrumentos de avaliación, dentro desta planificación serán:

3.8.1 Observación na aula: nos permitirá comprobar o ritmo de adquisición de contidos conceptuais, de técnicas e metodoloxía de indagación, e de actitudes do alumnado, como o interese pola materia ou actitudes sociais relevantes como a convivencia, tolerancia, solidariedade, etc.

3.8.2 Traballos de clase individuais e de grupo.

3.8.3 As probas: exames. Ateranse sempre a contidos desenvolvidos na clase mediante explicación do profesor ou exposición de traballos e debates entre os propios alumnos. O plantexamento dos exames se orientará non como unha repetición de conceptos ou ideas expostas previamente na aula, senón cara a unha demostración de comprensión dos contidos, das capacidades de interrelación multicausal, de capacidades de sínteses, capacidades de expresións, razoamento con exemplificacións que concreten eses coñecementos, etc.

3.9 Programa de reforzo para recuperación de materias pendentes.

Levaranse a cabo exames de recuperación de cada avaliación, ou no seu caso, un final de toda a materia. Seguiranse os contidos mínimos esixibles especificados no apartado 3.7.

3.10 Alumnos Pendentes: contidos esixibles, actividades de avaliación e criterios para superar as materias pendentes pola avaliación continua.

3.10.1 Contidos Mínimos esixibles de CCSS 2º ESO Pendente.

- 1- Coñecer a distribución da poboación no mundo, diferenciando rexións e Estados, pola densidade de poboación, a súa dinámica e estrutura, aplicando os conceptos de superpoboación, migración e envellecemento a distintas escalas.
- 2- Interpretar mapas temáticos demográficos e elaborar e interpretar gráficos sobre feitos demográficos.
- 3- Coñecer e diferenciar a través da análise de exemplos concretos o

funcionamento da actividade económica, os seus mecanismos básicos e os seus axentes.

4- Caracterizar e localizar os principais sistemas económicos e analizar os problemas mais significativos en Galicia, España e Europa. Elaborar e interpretar gráficos e mapas temáticos.

5- Identificar, analizar e valorar a división técnica e social do traballo e as súas consecuencias socioeconómicas. Coñecer a dinámica da sociedade e a organización do mundo laboral con especial referencia a Europa e a España.

6- Analizar a situación de violación dos dereitos humanos: pobreza, violencia, discriminación, desigualdade e explotación.

7- Identificar e localizar as comunidades autónomas españolas, os Estados da Unión europea e os estados do mundo. Interpretar mapas políticos.

8- Coñecer a organización político-administrativa do Estado español, as súas institucións, as normas que as rexen e as distintas formas de participación cidadá, aplicando ese coñecemento en debates sobre feitos da actualidade e en comportamentos ou actitudes cotiás.

9- Coñecer os principios e fundamentos que rexen as sociedades democráticas e valorar os dereitos humanos como unha conquista irrenunciable da humanidade.

10- Destacar a transcendencia da ruptura da unidade do mundo mediterráneo e a configuración de tres modelos de civilización distintos: Bizancio, o Islam e a Cristiandade latina.

11- Identificar e describir os aspectos socioeconómicos, políticos e ideolóxicos da Europa feudal e a súa evolución ata a aparición do Estado Moderno.

12- Distinguir e situar no tempo e no espazo as diversas unidades políticas que se sucederon ou coexistiron na Península Ibérica durante a época medieval, analizando os aspectos comúns e as súas peculiaridades.

13- Percibir a transcendencia dos aspectos culturais da época medieval e a súa contribución á riqueza do noso patrimonio histórico-artístico.

3.10.2 Criterios, procedementos e instrumentos de avaliación (ver punto 3.9)

As actividades, procedementos ou instrumentos de avaliación, dentro desta planificación serán os exames que se aterán sempre a contidos desenvolvidos na clase no seu día. Eses contidos serán coñecidos polos alumnos por estar fixados nos taboleiros de anuncios de cada aula e no xeral do centro, ademais de ser lembrados periodicamente polo profesorado que lles impartiu ditas materias.

En canto ós tipos de probas, os contidos están desglosados en exercicios teórico-prácticos parciais de varias cuestións plantexadas segundo filosofía recollida no capítulo titulado criterios de avaliación, e outro exercicio final para aqueles alumnos que non superasen os dous primeiros. Estes exercicios versan sobre os contidos mínimos, preparados previamente polos profesores mediante fichas feitas ex profeso e probas modelo de exercicios.

Os criterios de cualificación serán os seguintes: un 70% da nota será a dos exames e o 30% restante dos traballos de recuperación que lle facilitará o profesor e que terán que presentar de xeito claro e ordenado antes de cada exame.

Os procedementos e instrumentos de avaliación seguirán estes dous apartados: a correcta realización, tanto dos traballos coma dos exames. Os

dous puntuaranse sobre 10 e farase a ponderación que se propón nos criterios de avaliación antes descritos, tendo que obter o alumno un mínimo de 5 puntos para aprobar.

3.11 Metodoloxías e estratexias didácticas.

3.11.1 Estratexias expositivas: nas exposicións explicativas dos diferentes aspectos a estudar, o profesorado intentará impulsar a participación do alumno fronte á simple recepción pasiva dos contidos impartidos na aula. Promoverá o diálogo constante e interactivo entre os propios alumnos e entre estes e o profesor. Fomentarán as preguntas aclaratorias e a participación procurando erradicar temores, medos (ao ridículo por exemplo), receos, etc.

3.11.2 Estratexias referenciais: O profesor terá unha relación constante coa realidade inmediata. Nesta materia de Xeografía as referencias poden ser: os trazos mais destacados da xeografía local, paisaxes agrarios existentes na bisbarra, características urbanas mais destacables da vila, a xeografía industrial da Pobra do Caramiñal que presenta unhas facetas moi definidas, etc. Trátase de partir das realidades mais concretas e inmediatas para chegar ó estudio das mais xerais e universais, e se outorgará un destacado papel ás actividades prácticas.

Neste aspecto, levarase a cabo unha unidade didáctica sobre a xeografía urbana da Pobra do Caramiñal, e a súa relación cos aspectos socioeconómicos e históricos. A partires deste traballo, motivarase ó alumnado a participar no proxecto Unha imaxe, unha historia (máis información en imaxehistoria.wordpress.com)

3.11.3 Estratexias de indagación para a asimilación de contidos procedimentais e hábitos, técnicas e métodos de traballo e estudio: webquest, pequenas buscas do tesouro e búsqueda de información en internet, confección da táboas, gráficas diversas, mapas,... a partires de datos (ofrecidos polo profesor ou extraídos a partires de investigacións propias,....

3.11.4 Estratexias de intercambio e debate: para a consecución de criterios e personalidade propios, para asimilación crítica dunha serie de valores e actitudes. Fomento de debates, comentario de diapositivas, saídas ao contorno mais próximo, etc..

3.11.5 Darase prioridade a unha metodoloxía globalizadora de tódolos aspectos que caracterizan unha rexión xeográfica.

3.12 Materiais e recursos didácticos.

- Libro de Texto: 3º ESO: A Xeografía 2º Ciclo. Editorial ANAYA.
- Materiais propios elaborados polo profesor da materia que pon á disposición do alumnado no Blog do profesor viaxeaitaca.blogaliza.org.
- Clase virtual na páxina web do centro.
- Blogue do proxecto Unha imaxe , unha historia: imaxehistoria.wordpress.com
- Cartografía diversa.
- Prensa diaria.
- Materiais do proxecto Climántica.
- Divesas páxinas web de información xeográfica.

3.13 Programación de temas transversais

1 Educación ambiental.

Sobre os contidos que lles presentamos nas diferentes unidades, trataremos de fomentar unha actitude de respecto ó medio natural, que é un dos criterios directrices desta disciplina. O impacto do ser humano sobre a natureza non debe alcanzar proporcións que ameacen a conservación dun patrimonio que pertence á humanidade. Debemos favorecer unha actitude de respecto cara ó medio físico como parte esencial do contorno humano.

O coñecemento da diversidade do planeta debe servir, ademais, para comprender a existencia de formas de vida diferentes que teñen que resolver problemas distintos ós nosos pero igual de importantes. Tamén para respectar as diferentes formacións naturais da terra porque forman parte dun proceso evolutivo que nós non debemos obstaculizar, xa que contribúen ó seu equilibrio.

Os recursos do planeta son limitados e que, por iso, non podemos utilizar arbitrariamente. Se non somos conscientes de que o medio natural sofre continuamente a nosa falta de planificación, axiña acabaremos cunha herdanza que non nos corresponde dilapidar. O consumo moderado dos recursos ten consecuencias proveitosas en tódolos países e beneficia especialmente ós que mais o necesitan. O alumnado debe concienciarse dos problemas ambientais: esgotamento de acuíferos e modificación do ciclo hidrolóxico, o vertido de augas residuais, o efecto invernadoiro, a contaminación acústica, os lixos e os residuos urbanos non reciclados que contaminan e degradan a vexetación, etc.

En definitiva, intentaremos analizar os posibles efectos que a actividade humana ten sobre a natureza, apuntando coma tema central o cambio climático. Deste xeito, poñeremos en relación o modelo actual de actividade económica, de consumo enerxético e de recursos naturais, coa sostibilidade do sistema. E, pos suposto, nunca esqueceremos a pregunta: ¿e eu que podo facer?

2 Educación para a paz.

Analizaremos as distintas realidades xeográficas que permiten traballar na aula o ámbito da solidariedade entre as distintas nacións que constitúen a nosa realidade política.

Debateremos sobre o desigual comportamento demográfico do mundo actual que xera unhas tensións que son un reflexo das diferencias entre riqueza e pobreza. Debemos favorecer a solidariedade cos mais necesitados, pis, actuando con xustiza social, reduciremos tensións e propiciaremos a existencia dun mundo favorable para a convivencia harmónica de todos.

Así mesmo neste mesmo tema debemos referirnos ás migracións como fenómeno masivo e ós graves problemas que xera: marxinación, abusos no mundo

laboral, dificultades de integración dos inmigrantes, etc. Hai millóns de persoas que viven fora das fronteiras do seu país de nacemento, e por iso é necesario fomentar actitudes de rexeitamento á intolerancia e á xenofobia.

Debaterase sobre os conceptos Norte e Sur, e cómo as diferencias entre o Norte e o Sur agrándanse e debemos tomar conciencia de que a paz futura depende da nosa actitude presente. Debemos estreitar os vínculos de solidariedade e tolerancia entre países ricos e países pobres, como un medio

para construír un mundo no que a paz estea garantida.

3 Educación para o consumo.

Intentaremos sensibilizar ó alumnado sobre a necesidade dun consumo moderado, os problemas do esgotamento dos recursos enerxéticos e naturais (agrícolas, mineiros, pesqueiros) e a problemática en torno ós cultivos transxénicos.

Tamén abordaremos aspectos relacionados, como o exceso de consumismo das sociedades desenvolvidas.

Insistiremos nas reflexións de que, mentres nos países ricos se consumen mais calorías das necesarias, nos países pobres hai moitas persoas que morren de fame e de desnutrición. Debemos favorecer un consumo moderado de alimentos e facer unha mellor distribución dos recursos que non nos resultan imprescindibles.

3.14 Medidas de atención á diversidade.

No agrupamento específico de terceiro de ESO teranse en conta os obxectivos e criterios mínimos esixibles contemplados nesta programación, sempre atendendo ás circunstancias especiais que poda amosar este grupo de alumnos.

Os obxectivos e contidos do grupo de PDC ateranse ós mínimos esixibles en cada un dos ámbitos (lingüístico e social) que as programacións de cada departamento ten contempladas

3.15 Actividades complementarias e extraescolares a realizar.

- Visita Didáctica unha fábrica de conservas.
- Ruta pola vila da Pobra do Caramiñal.
- Actividades relacionadas co Proxecto Terra.
- Posta en funcionamento e seguemento dunha estación meteorolóxica en colaboración co Departamento de Naturais.
- Participación no proxecto Unha imaxe, unha historia

3.16 Tratamento do fomento da lectura e das TICs.

En canto ó tratamento do fomento da lectura, o Departamento, colaborará co equipo de biblioteca en topas aquelas actividades que este propoña.

En canto ó tratamento das TICs:

- Dous mini-ordenadores portátiles xunto cunha unidade exterior de DVD co fin de aproveitar a posta en marcha de canóns fixos en cada aula de 3º de ESO, elaborando material propio para tal fin.
- Utilizarase un blog de profesor (viaxeaitaca.blogaliza.org) no cal se poñerán a disposición do alumnado materiais relacionados coa asignatura, tanto sexan de traballo específico da mesma, coma transversais e complementarios.
- Fomentaranse blogues, tanto persoais coma de clase,. con temática relacionada coa xeografía.
- Aula virtual moodle a través da páxina web do centro.
- Fomentarase o uso da rede internet coma instrumento de búsqueda de información, investigación,... a través de webquest e cazas do tesouro.
- Uso diario de internet como apoio diario nas clases.